

УДК 330.341.1

БЕГЛИЦЯ В.П., Міністерство освіти і науки України, м. Київ, Україна

Беглиця Володимир Петрович – к.е.н., Міністерство освіти і науки України

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Досліджено роль держави в інноваційному процесі розвитку економіки країни. Обґрунтовано необхідність посилення ролі держави в процесі інноваційного розвитку, впровадження економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності. Розглянуто основні проблеми інноваційного розвитку та запропоновано шляхи їх розв'язання.

The role of the state in innovative development of a national economy is investigated. Necessity of amplification of a role of the state is proved during innovative development, introduction of the economic mechanism of stimulation of innovative activity. The basic problems of innovative development are considered and ways of their decision are offered.

Вступ. Перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку має ціллю забезпечити піднесення конкурентоспроможності через активізацію інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Інноваційна модель економічного розвитку має стати тим фундаментом, який визначає економічну могутність держави і регіонів.

Дослідження регіональних інвестиційних процесів як складової економічного зростання зумовлене тим, що подальший економічний розвиток країни можливий лише на засадах інноваційності. Це передбачає врахування новітніх досягнень науково-технічного прогресу, підвищення наукового та технологічного рівня країни.

Інноваційна діяльність та її особливості у світовій практиці давно досліджується українськими та закордонними вченими. Вивченню теоретичних і прикладних аспектів інноваційного розвитку присвячено наукові праці таких відомих вчених як Г. Андрощука, С. Володіна, С. Дорогунцова, М. Кісіля, С. Онишко, П. Саблука, Н. Стукало, Н.Федотова та ін.

Разом з тим інноваційна діяльність ще не здатна і не спроможна ефективно забезпечити духовний і матеріальний добробут, єдність і цілісність економічного сектора. Вищезгадане та інші процеси і визначають мету цієї статті, яка полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку та розробці

практичних рекомендацій щодо сприятливого інвестиційного клімату інноваційної діяльності

Результати дослідження. Інноваційною діяльністю в Україні, виходячи із вимог ринку, займаються як підприємства інноваційної сфери, так і всі інші підприємства, що впроваджують нову техніку, технології, вирішують проблеми комплексної механізації та автоматизації, займаються іншими організаційно-управлінськими та інфраструктурними нововведеннями, оскільки інновації – категорія не тільки науково-технічної, але і підприємницької діяльності.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності, що визначаються відповідно до Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 року № 433-IV., в узагальненому вигляді включають: формування ринку нових продуктів та високих технологій, які забезпечують зростання обсягів виробництва продукції та зниження витрат, організацію інтегрованого виробництва, що спроможне конкурувати з високо інтелектуально оснащеними транснаціональними компаніями, створення і впровадження у виробництво нових видів продукції, формування високого рівня людського капіталу, що зумовлено дією Закону збереження суспільства та пробуджує резерви особистості, формує більш високий рівень продуктивної діяльності людини, формування інтелектуального потенціалу, як сукупності

високоосвічених професійних кадрів у всіх сферах виробництва, які спроможні розробляти інновації, зберігаючи науковий потенціал, та реалізовувати інноваційний продукт безпосередньо на виробництві.

Активізація інвестиційної діяльності, зростання чистих капітальних вкладень в економіку регіонів є одним з головних інструментів успішного економічного розвитку держави. Проте головними перешкодами на шляху розгортання інноваційних процесів у регіонах є: обмеженість централізованого фінансування, брак власних коштів підприємств, відсутність розгорнутої інфраструктури інноваційного ринку, високі кредитні ставки, кризовий стан у науці, відсутність чітко визначених та законодавчо закріплених державних пріоритетів у інноваційній політиці. За інноваційною активністю виробничої галузі Україна ще не досягла навіть рівня 1994 року. Питома вага інноваційної продукції, виробленої у 2004 році, склала 11,2 млрд. грн. або 5,1% загального обсягу промислової продукції [9, с. 34].

Тому з метою формування ефективної інноваційної моделі необхідно вирішити низку таких основних проблем:

1. Прискорити структурну перебудову економіки регіонів за рахунок активної політики залучення іноземних та внутрішніх інвестицій.
2. Здійснити активну інвестиційно-інноваційну ідентифікованість регіонів на основі оцінки інноваційного потенціалу.
3. Відтворити традиційні виробничі зв'язки та сформувати нову мережу міжрегіональних кооперацій.
4. Активізувати внутрішню та зовнішню політику сприяння національним виробникам.
5. Матеріально-технологічно модернізувати виробничу базу.
6. Розвинути інноваційну стратегію (техно-парки, митні пільги, державна підтримка, стимулювання пріоритетних напрямків науково-технічної діяльності).
7. Визначити продуктивною силою науково-технічну інфраструктуру (науково-технічні розробки, інвестиційні проекти, страхування інвестиційних ризиків, венчурне інвестування, реінвестиція зекономлених грошей тощо.)

Досвід зарубіжних країн переконливо засвідчує, що інновації мають стратегічне значення для подальшого розвитку економіки. Сьогодні економісти та політики всього світу стали пов'язувати економічний розвиток із інноваційним, що зумовило активізацію інноваційних досліджень [7, с. 41].

Характер трансформаційних перебудов та формування постіндустріального суспільства визначається економічним потенціалом держави, який складає основу її подальшого інноваційного розвитку. Висновки дослідження експертів-

аналітиків Фонду Карнегі в 2004 році звертають увагу на той факт, що за економічним і науковим потенціалом Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, а за ефективністю використання – замикає першу сотню країн світу [3, с. 2].

Вибір Україною випереджальної інноваційної моделі подальшого розвитку – об'єктивний закономірний процес, зумовлений ендегенними та екзогенними чинниками. Посилення інноваційного розвитку, як бази (основи) економічного зростання, потребує відповідних коштів.

Тому не випадково серед складових системи забезпечення інноваційного розвитку найголовнішим постає питання фінансового забезпечення. Особливої актуальності воно набуває в умовах трансформації економічної системи, коли головним джерелом покриття витрат був і залишається бюджет. Тому проблема збалансування, ефективності та результативності бюджетних ресурсів завжди залишається актуальною.

Якщо проаналізувати структуру видатків бюджету за період 2000-2005 років, то питома вага фактичних видатків на фундаментальні дослідження та розробки не перевищує 1,5% [6, с. 17]. Незадовільний стан фінансування науково-технічних розробок обумовлюється тим, що бюджетні кошти розпоршуються на численні програми, ступінь інноваційності яких є низькою.

В контексті інноваційного розвитку потрібно розглядати інновації як системний процес, розвивати нові сектори економіки, підсилити соціальну політику держави, вилучати традиційні економічні структури.

Потрібно забезпечити пріоритетне фінансування освітніх програм, фундаментальних та прикладних досліджень в нових секторах економіки за рахунок коштів державного бюджету, формувати інноваційні програми відповідно до національних інноваційних пріоритетів програмно-цільового методу планування, забезпечити фінансування науково-технічних цільових програм, які відповідають національним інтересам.

З метою стимулювання інвестиційної діяльності слід підсилити соціальну спрямованість бюджетних видатків, забезпечити компенсаційні заходи при структурних змінах в економіці. Так, касові видатки соціального спрямування по державному бюджету за 2006 рік дорівнювали 47327,4 млн. грн., що перевищує на 13080,7 млн. грн., або на 38,2% річний показник 2005 року. За умов переходу на ринкові умови господарювання бюджет сприяв відновленню економічного розвитку країни шляхом збільшення капітальних видатків на підтримку сільського господарства та розвитку інфраструктури країни, в першу чергу, дорожнього господарства. З цього приводу варто додати, що у 2006 році капітальні видатки

державного бюджету зросли на 41,1% порівняно з минулим роком, видатки на підтримку сільського господарства – в 1,4 рази, дорожнього господарства – майже вдвічі [10].

Потрібно відзначити, що для стабілізації економіки та розвитку підприємництва потрібна фінансова допомога держави у вигляді бюджетних субсидій, субвенцій. Значні бюджетні кошти щороку повинні спрямовуватись на фінансування соціально-культурних заходів, які дозволять державі розвивати систему освіти, культури, здійснювати соціальний захист громадян, підвищувати рівень їхнього соціального забезпечення. В 2006 році субвенцій соціального спрямування перераховано в обсязі 7978,9 млн. грн., що на 1594 млн. грн. або на 25% більше, ніж у 2005 році. Вищезазначені субвенції соціального спрямування були перераховані в повному обсязі до фактичних зобов'язань місцевих бюджетів.

Стовідсотково профінансовані субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток регіонів, виконання заходів із запобігання техногенним катастрофам та інвестиційні проекти – 1003 млн. грн., будівництво газопроводів-відводів та газифікацію населених пунктів – 450 млн. грн. [5].

Інноваційний розвиток стане успішним лише за умови формування та реалізації державної стратегії, менеджменту та політики, а індикатором інноваційного розвитку вважається рівень фінансування науково-технічної сфери.

У цих умовах концептуальною основою державної політики з фінансового забезпечення інноваційного розвитку має стати створення спеціалізованих державних фінансових інститутів і їх взаємодія з банківськими установами та новоствореними небанківськими фінансовими інститутами. Така державна політика повинна бути направлена на активізацію інноваційної діяльності. Велике значення при цьому має зародження інституту інтелектуальної власності, формування ринку науково-технічної продукції. Тому формувати інноваційну систему потрібно за умови ефективного втручання держави, докорінно змінити ставлення до науки як першочергової умови цілеспрямованої і послідовної роботи з розвитку національної інноваційної системи, концентрувати фінансовий і інтелектуальний капітал на пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, використовувати наукові розробки в першу чергу вітчизняних науковців.

Одним з головних напрямів національної інноваційної політики є здійснення органами державної влади всіх рівнів комплексу дій, спрямованих на створення сприятливого для розвитку інноваційного підприємництва середовища та його підтримку. Адже, як свідчить зарубіжний досвід, побудова інноваційного

суспільства можлива лише за умов активної державної підтримки, створення довгострокових мотивацій науково-технічної творчості, стимулювання розвитку фундаментальної та корпоративної науки [3, с. 77]. Така підтримка передбачає:

- розвиток фундаментальної і прикладної науки, підготовку наукових кадрів,
- сприяння розвитку малого інноваційного підприємництва,
- створення державних програм з підвищення інноваційної активності у сфері виробничої діяльності,
- формування державних замовлень на науково-дослідні роботи для сприяння росту попиту на інноваційні ідеї та нововведення, що забезпечить впровадження інновацій в економіку,
- створення технологічної й інноваційної структури для науки та інноваційного підприємництва, сприяння розповсюдженню організаційно-економічних структур, найефективніших з точки зору впровадження інновацій.

Державна інноваційна політика повинна бути спрямована на першочергову підтримку інноваційних проектів за тими напрямками, за якими Україна лідирує. Треба здійснити оцінку технологічного рівня виробництва, винаходів, щоб зосередити увагу на переломних проривних технологіях, здатних вивести цей економічний напрямок на лідируючі світові позиції.

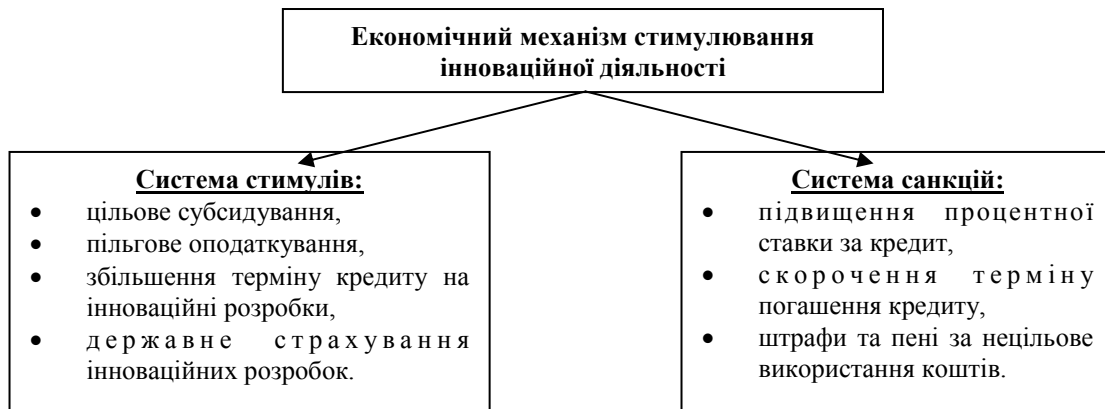
Заходи з державної підтримки повинні поєднуватися зі здійсненням антимонопольних заходів, чиненням інноваційного тиску на господарські суб'єкти шляхом застосування санкцій на випуск застарілої продукції та використання неефективних ресурсо- й енегрозмістких, а також екологічно небезпечних технологій.

Потужним важелем державного впливу на прискорення інноваційного розвитку високотехнологічних галузей має стати діяльність інноваційних фондів, створених за рахунок прямих бюджетних інвестицій, галузевих та регіональних фондів (компаній).

У більшості випадків держава сама повинна проявляти найбільшу турботу щодо поліпшення інноваційного клімату в країні, формуючи цілісну систему стимулювання розвитку інноваційного підприємництва.

Створення сучасної економіки, що відповідає загально-цивілізаційним вимогам, потребує формування дієздатної системи державної підтримки інноваційного підприємництва, механізму ефективного регулювання, фінансування та стимулювання пріоритетних напрямків його розвитку.

Виключно на підтримку базисних нововведень має бути орієнтована бюджетна політика держави. Пряму бюджетну підтримку інновацій треба поєднувати з наданням

Економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності

економічних пільг підприємствам, що впроваджують у виробництво принципово нову техніку, важливо задіяти механізми підтримки венчурного бізнесу, запровадити окреме державне замовлення на наукові дослідження та інноваційну продукцію, а конкретних виконавців визначати через систему конкурсів та тендерів. Потребує вдосконалення економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності на основі пільгового оподаткування, кредитування, надання суб'єктам інноваційного підприємництва субсидій та дотацій тощо, що включає стимули та санкції.

Більш детально економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності представлено на рисунку.

Обґрунтовуючи вищезазначені складові економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності, очевидним є те, головними завданнями державної інноваційної політики має стати безпосередня участь держави в інвестуванні і формуванні сприятливого середовища для зростання інноваційної активності, надання підтримки “життєзабезпечувальним” виробництвам, об'єктам інфраструктури і соціальної сфери, заохочення приватних інвестицій у пріоритетні сфери розвитку виробництва. Однак держава фінансує, як правило, 1/5 (іноді й більше) витрат [2, с. 169] на реалізацію тільки високоефективних інноваційних проектів, що відповідають двом вимогам – вони мають окупитися протягом двох років і приносити максимум прибутку.

Поряд з цим для забезпечення життєздатності економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності необхідно ширше використовувати державні гарантії і державне страхування інновацій, що забезпечить виробникам інновацій ефективність вкладення капіталу і зниження ризиків.

Нині макроекономічна ситуація не сприяє активній інвестиційній діяльності. Це зумовлено слабкою конкурентоздатністю вітчизняних підприємств. Інфляція витрат, деформуючи структуру цін, підвищуючи ресурсну складову,

викликає зростання цін. Негативно позначаються на впровадженні інновацій масові неплатежі, що порушують нормальний відтворювальний цикл [1, с. 45]. Тому активізація інноваційної діяльності не можлива без перегляду податкової системи в бік її спрощення і зниження тиску.

Що стосується ролі банківської системи для активізації інноваційної діяльності, то вже нині сформувався передумови для залучення в цей процес фінансового сектора економіки. По-перше, кредитування ефективних інноваційних проектів під заставу акцій позичальників істотно полегшить зрощування банківського і промислового капіталу. Виходячи з кризового становища, підприємства потягнуться в банки за довгостроковими позиками для впровадження інновацій. По-друге, комерційні банки будуть зацікавлені в діяльності підприємств, які розпоряджатимуться залишками на рахунках і матимуть доступ до бюджетних коштів, пільг при оподаткуванні. Завдяки цьому банки істотно зміцнять свої ресурси, мобілізуючи додаткові кошти для інновацій в реальний сектор економіки.

Крім того, заохочувальними заходами щодо впровадження в дію економічного механізму стимулювання інноваційного розвитку, необхідно розробити профілактичні заходи за нецільове використання кредитів для інновацій. Потрібно заборонити учасникам інноваційного процесу використовувати кредитні кошти для будь-яких інших цілей, крім забезпечення інноваційного розвитку. В іншому випадку до них треба застосовувати такі санкції як: підвищення процентної ставки за кредит, скорочення терміну погашення кредиту, штрафи та пені за нецільове використання коштів. Це дозволить мати реальні кошти для проведення активної інноваційної політики.

Одним з факторів якісних структурних зрушень в економіці є активізація ринку фінансових інновацій [8, с. 34]. Високий рівень конкуренції між окремими фінансовими ринками та їхніми операторами, ймовірність виникнення глобальних фінансових криз сприяють розвитку

нових фінансових інструментів, їхньому постійному вдосконаленню. Відбувається процес сек'юритизації фінансової діяльності. Глобальний інвестор демонструє перехід від прямих до портфельних інвестицій. Портфельні інвестиції дають змогу інвестору брати участь в управлінні компанією, вони сфокусовані на придбанні цінних паперів на фондовій біржі та посилюють глобальну спекуляцію інвестиціями. Тому з метою збереження стабільності на національних фінансових ринках необхідна чітка система впливу держави на рух фінансових потоків у країні та приплив іноземного капіталу.

Висновки. З вищесказаного випливає, що активізація регіональних інноваційних процесів в Україні є пріоритетом у внутрішній політиці з метою створення ефективного механізму економічного зростання, пожвавлення ділової та інвестиційної активності. Аналізуючи довгострокові перспективи економічного зростання держави, актуалізується питання задіяння науково-технічного потенціалу й інноваційного розвитку економіки. Нова економічна система, що створена в Україні, динамічно розвивається і її індустріальний характер системного розвитку має надалі послідовно перерости в інноваційний.

Для досягнення інноваційного розвитку

економіки потрібна взаємозалежна, керована державою система, яка здатна зробити інновації вигідними, зручними і мінімально ризикованими для довгострокового вкладення капіталу. Створення такої системи вимагає впровадження економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності з врахуванням взаємних інтересів учасників інноваційного проекту, суміщення кількох сфер економіки (фондового ринку, системи бухгалтерського обліку й оподаткування, ринку нерухомості та лізингу, регулювання гарантій, компенсацій тощо). Тільки так можна забезпечити науково обґрунтовані умови для досягнення інноваційного розвитку держави.

Стратегія інноваційного розвитку регіону впливає із загальної стратегії розвитку економіки народного господарства в цілому, одночасно вони взаємно впливають і доповнюють одна одну. Тому стратегія інноваційного розвитку держави повинна формуватися, виходячи з наступних позицій: забезпечення необхідних умов для швидкого та ефективного впровадження технічних новинок у всіх ланках народногосподарського комплексу держави, удосконалення виробництва і структурно-технологічної перебудови, збереження і розвиток стратегічного науково-

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко М.П., Денисенко О.М. Банківська система, промислово-фінансові групи та фондовий ринок як фактори активізації інвестиційної діяльності. – К.: Наук. світ, 2001. – 56 с.
2. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності. – К.: Алерта, 2003. – 338с.
3. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку // Фінанси України. – 2004. – №10. – С. 72-81.
4. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона. – 2004. – №7(55). – С. 2-23.
5. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України у 2006 році (за оперативною інформацією). – Київ, 2007.
6. Корень Н.В. Задачі бюджетної політики в контексті становлення інноваційної моделі економіки // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави”. Т. 2. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 16-18.
7. Макаренко І.П. Проблеми інноваційної політики в умовах реформування економіки // Економіст. – 2004. – №4. – С. 40-42.
8. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України // Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 29-35., С. 34.
9. Яценко Н.М., Чуріна І.М. Формування інноваційної моделі регіону // Тези доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції “Біосферно-ноосферні ідеї В.І. Вернадського та еколого-економічні проблеми розвитку регіонів. – Кременчук: КДПУ, 2005. – С. 33-34.
10. <http://minfin.kmu.gov.ua>